

'לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה' — יש לרמוז באמרם 'לשנה אחרת' — כי חשו חכמים שעל ידי גר זכרון לבד, יחלש הזכר לשנה האחרת, שהרי זכרון המאורע נחלש יותר ויותר בעבור הזמן — על זאת היתה העצה לעשות קביעות לימים אלו על ידי שעשאוים ימים טובים בהלל והודאה — כי הכניסו הכח בהלל והודאה כמו אז, להיות הנס מחודש בכל שנה ושנה להיותו קבוע, לא בתור זכרון בלבד. ובהתעוררות בהלל והודאה זוכים לכח קבוע וקיים של התגלות הנס שהיה בימים ההם, בזמן הזה. (עפ"י אמרות טהורות, עמ' טז-יז. וע"ע פרי צדיק — חנוכה ט).

— '... וזה הסוד נתגלה להם בשנה האחרת, שהרגישו הארה זאת בנפשם עד שהגיע לבחינת נקודה פנימיות שבלב, ולכן קבעום לשנה האחרת בהלל והודאה, כי זאת הוראה שלדורי דורות, גם בשפל המדרגה לא יופסק הארת הקדושה מנפשות ישראל...'. (מתוך פרי צדיק — חנוכה ה).
ע"ע: בני יששכר (חנוכה); משמיע שלום; ספר התודעה 'מטעמים לחנוכה'.

דף כב

'אמר רב יהודה אמר רב אסי (אמר רב): אסור להרצות מעות כנגד גר חנוכה. כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי: וכי גר קדושה יש בו?' — הרז"ה מפרש מחלוקתם בכל שימוש הרשות כדוגמת הרצאת מעות, אבל דבר מצוה — מותר [מלבד לפי הדעות בגמרא לעיל האוסרות להשתמש לאורה. ופסק הרז"ה כדעה המתירה להשתמש לאורה בדברי מצוה].
ואילו הרמב"ן והר"ן פירשו מחלוקתם בכגון הרצאת מעות, שאינו אלא עיון קל, אבל בשאר תשמישים — גם לשמואל אסור.

(וכיוצא בדבר כתב הרא"ש, שהרצאת מעות היא תשמיש עראי ואף על פי כן אסר רב אסי, לפי שמסמיך ידיו לגר לעיין בהם יפה. וכדיוק הלשון 'כנגד גר חנוכה' ולא אמרו 'להרצות מעות לאורה'. ויש לשמוע מדבריו ששאר תשמישי עראי, אינם בכלל האיסור. וכן פסקו כמה מגדולי האחרונים. ואום המגן-אברהם החמיר אפילו שאר תשמישי עראי. ובבאור הלכה (תרעג, א) צידד להקל בשימוש של מצוה, כגון לימוד עראי.

ונראה לכאורה שאף לפי המחמירים לא שמענו אלא שימוש, אבל אם רוצה לעבור שם לאור הנרות — מותר, דגרע מתשמיש עראי. וצ"ב).

'מתקיף לה רב יוסף, וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכסה — במה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהו מצוות בזויות עליו, הכי נמי שלא יהו מצוות בזויות עליו... אבוהון דכולהו דם' — לא בא רב יוסף להשוות בזיון לבזיון אלא לומר שאף תשמישי מצוה, שלא אחר מצוותן הן נורקין, שלא כתשמישי קדושה שנגזרים (מגילה כו), מכל מקום בשעת מצוותם נוהגים בהם קדושה, שלא יהיו מצוות בזויות עליו. (עפ"י מלחמות ה' לרמב"ן. וראה בהרחבה בכללות הענין ובשיטות הראשונים, בספר ברכת מרדכי (למו"ר הגרב"מ אורחי שליט"א) — או"ח ח"ב ל; שבט הלוי ח"א קפו וח"ז נט.
ע"ע: 'חכמה ומוסר' לרש"ז זיו — ח"א רא).

יושפך וכסה — במה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהו מצוות בזויות עליו — כלומר,

אף על פי שבאופן טבעי דרכו לכסות ברגל, ולכאורה אין בפעולה זו משום הוראת בזיון — לא יעשה כן, כי יש להקפיד להראות שמכבד את המצוה, שלא ייראה כאילו אין המצוה חשובה לו לכבודה. נמצא שאם אינו מכבדה כראוי, הרי בזה עצמו הוא מבזה את המצוות, שנראה שאין המצוות חשובות עליו לכבדן.

וכן כתב החיד"א (בספרו 'חומת אנך'), שיש לכבד המצוה בלבישת בגדים נאים ביותר בעת קיומה. (עפ"י 'טעם ודעת' להגר"מ שטרנבוך שליט"א — ויקרא יז, יג.)

יש להעיר מדברי האגרות-משה (יו"ד ח"ב טז) שבאר מדוע מותר לשחוט על ידי גלגל שמסובב ברגלו, ואין בזה בזיון מצוה [גם לדעת הסוברים שהשחיטה נחשבת מצוה ולא רק תיקון איסור] — כי כן דרך גלגל זה לשובבו ברגלו. וצריך לחלק בין זה ובין כיסוי ברגל, כי הגלגל מיועד מלכתחילה לגלגלו בצורה זו דוקא, ברגל, שלא ככיסוי.

ועוד יש לתרץ באופן אחר, כמוש"כ באגרות משה שם, שאין זה בזיון, כיון שהמצוות השחיטה נעשית בסכין ואילו רגלו נוגעת בגלגל ולא בסכין. (וע' בעה"מ כאן). וכן כתב בהר צבי כאן. וכתב לעיין לפי זה אם יהא אפשר לכסות הדם על ידי סיבוב גלגל ברגלו).

'איתמר רב אמר: אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר: מדליקין' — ודוקא נר חנוכה של מצוה, אבל להדליק דבר של רשות אסור אף לשמואל, ולא התיר שמואל לעיל אלא להרצות מעות כנגד נר חנוכה, לפי שאינו משתמש בגופו של נר, אבל שימוש בנר של מצוה עצמו — אסור משום ביוזי מצוה, דומיא דדם, שמכסה את הדם עצמו ברגל. וכמו ששנינו בסמוך, לאסור שימוש במטבע של מעשר שני, לעשותו כמשקולת. (עפ"י ה"ה).

והרמב"ן ועוד ראשונים כתבו שלא התיר שמואל אלא עיון קל כהרצאת מעות, אבל שאר תשמישים אסורים, כמובא לעיל.

שאלה:

מסתפקנא האם מותר ליטול בתג עלה מן הלולב כדי לאגדו, דאעפ"י שהוקצה למצוה, הלא נוטלו עתה לצורך מצוה זו עצמה, ושמא אין כאן ביוזי מצוה.

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א:

אצלנו הקפידו שלא לעשות כן

'מתירין מבגד לבגד' — ע' ביוסף דעת מנחות-א קונטרס בענין ציצית פרק שביעי, כה-כו.

(ע"ב) [סלע של] מעשר שני אין שוקלין כנגדו דינרי זהב, ואפילו לחלל עליו מעשר שני אחר... גזירה שמא לא יכוין משקלותיו וקא מפיק להו לחוליין' — משמע בגמרא שמדין

תורה אין איסור לשקול מעות כנגד המעשר-שני. והעירו אחרונים מדברי הגמרא בבכורות (ט): שמעשר שני אסור מן התורה בכל הנאה שהיא, חוץ מאכילתו בירושלים.

יש מי שכתב שכיון ששוקל כנגדו מעות לצורך חילול מעשר שני, אין זו הנאה האסורה, שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו (מנחת ברוך לד). אך יש שתמה על סברה זו, הלא השקילה בעצמה איננה מצוה, וגם לא חילול המעשר, ולכאורה אין שייך כאן הכלל 'מצוות לאו ליהנות ניתנו'. (אבי עזרי — מעשר שני ג, יט). וצריך עיון.

בטעם הגזרה פרש רש"י, שמא לא ימצא משקל המעות מכון ולא יחלל המעשר עליהם, ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך.

ואולם מדברי הרמב"ם (מעשר-שני ג,יט) נראה שמפרש שמדובר כששוקל מעות חולין כנגד פירות מעשר, (ולא גרס 'סלע של' — כפי שהגיה הגר"א). והחשש הוא שמא חסרו הפירות ממשקלם הקודם, שהרי דרך פירות להתיבש, והוא סובר שנשארו באותו משקל — נמצא שהמעות שהוא שוקל כנגדם משקלם פחות ממה שהוא סובר, ולכך אסרו לעשות כן (עפ"י לחם משנה — חנוכה ד,ט). והעיר על טעם זה, אם כן יהא אסור לשקול מעות שמחללים עליהם מעש"ש גם כנגד פירות חולין. ופרש באבי עזרי (מעש"ש שם), שמצד הדין אין צריך לחוש שמא הצטמקו הפירות, אלא שאסרו משום ביוזי מצוה לשקול כנגד פירות מעשר, כי פעמים הפירות מצטמקים ונמצא מחלל על פחות, ואם כן שוב אין להחשיב משקל זה כ'צורך מצוה', וחוזר הטעם דביוזי מצוה.

ויש אומרים שלפי האמת אסור לשקול אף כנגד פירות חולין, ואין הטעם משום ביוזי מצוה אלא משום גזרה שמא הפירות שוקלים פחות. עפ"י שיעורי הגרש"א שליט"א. וע"ע שפת אמת).
ויש גורסים 'שמא יכוין משקלותיו...' ומפרשים שמא ימצא שכסף המעשר או המעשר מהוים הם במשקל מדויק ביותר, ויבוא להשתמש בהם כמשקולת לשאר דברי חולין. (ע' מאירי)

'מחוץ לפרוכת העדת יערך — וכי לאורה הוא צריך?...' אלא עדות היא לבאי עוולם שהשכינה שורה בישראל' — לכאורה שאלת 'וכי לאורה' אינה מוסבת על פסוק זה בדוקא אלא על עצם מצות הצבת המנורה במקדש. ויש לפרש בפשטות שהסיבו את המאמר על פסוק זה משום התירוץ 'עדות היא...'.
ויש מפרשים שמפסוק זה היה ניתן לשמוע לכאורה שהמנורה נועדה להאיר לכהנים, שלכך הדגיש הכתוב להניחה מחוץ לפרוכת — כי לפנים מן הכפורת אין אדם נכנס ואין צריך להאיר. ועל כך באה השאלה וכי לאורה הוא צריך (— הכהן. עתוס'). וע"ע בספר 'חדש האביב'.

ענינים וטעמים

יזהבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו' —
מים היינו תורה, וכאשר אין בו מים והוא ריק מתורה, מיד — נחשים ועקרבים יש; 'עקרב' היינו רע ו'נחש' הוא מרמה. (כמ"ש בזהר ח"א נב). וזה שנאמר **אך מרי יבקש רע** — בעת מריו בתורה לעזבה ולנטשה, אינו אלא מבקש רע. (באור הגר"א — משלי יז,יא)

— '... ומה שהשבטים מכרוהו היה גם כן לברר זה, כי הם לא האמינו בצדקתו ושהוא היסוד-עולם וחשבו במכירה בין האומות יתברר זה, שאם הוא באמת כמדתו אי אפשר שיתערב בגוים להיות כמוהם כלל, ואם לאו, כל זמן שהוא בבית יעקב ולמד מאביו היה טוב וכשיבוא לבין הגוים לא יהיה כן.

וזה היה גם כן ההשלכה לבור שאין בו מים — זו תורה כמו שאמרו בבראשית רבה (פד) על פסוק זה, והוא גם כן לענין יוסף, דכל נסיון שהוא לברר עצמיותו הוא כאשר יעלימו ממנו דברי תורה המצילים מהחטא, רק שהוא בלבו ובעצמו יעשה כרצונו. וזהו הנסיון לברר מה שבלבו, כנודע. והשליכוהו לבור ריק מדברי תורה אבל נחשים ועקרבים המסיתים לכל מיני רע, שזהו שורש הנחש — יש שם, ובזה נתברר שהוא מרוחק מרע בשרשו.

דפים כא — כב

כט. היכן מדליקים ומניחים נר חנוכה?

נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

רש"י: בחצרו, על פתח הבית. וכן העתיק הר"ן והאר-זרוע. תוס': כשיש חצר מדליק בפתח החצר. (וכן פסק בשלחן ערוך תרעא,ה). ויש מי שכתב בבאור דבריהם שמדליק בפתח החצר מצד פנים ולא ברשות הרבים. עפ"י בית הלוי. לדעת החזו"ן-איש, אין בזמננו דין 'חצר' כבדורות ראשונים, כי בימיהם עיקר שימושי הבית היו נעשים בחצר, והלכך כיום אין להדליק על פתח החצר. (ע' חזו"א או"ח צ,כג; קי,יט; יו"ד קסח,ו; 'דינים והנהגות' כא). ואולם אין הדבר מוסכם (ע' דברי חכמים סעיף 490; 'מצות נר איש וביתו' סימן ה סוף הערה ג).

היה דר בעלייה — מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים. ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. וכן במקום הרוח שאי אפשר להדליק מבחוץ — מדליק מבפנים (ריטב"א בשם מורו). כתבו הפוסקים שגם עתה שמדליקים בתוך הבית, המדקדקים נוהגים להדליק בפתח, כדי שיהא מוקף במצוות, מזוהה בימין ונר חנוכה בשמאל. ואולם אם יש לו חלון הפונה לרשות הרבים, עדיף להדליק שם מלהדליק בתוך ביתו בפתח החדר, שהרי 'פרסומי ניסא' הוא מעיקר דין נר חנוכה (עפ"י משנ"ב תרעא ס"ק לה; אגרות משה או"ח ח"ד קכה. וע' בשו"ת שבט הלוי ח"ו פד. ואפילו אם החלון מעל עשרה טפחים, עדיף להניח שם ולא בתוך הבית למטה מעשרה. שער הציון תרעא,ל, דלא כהפמ"ג שמפקפק בזה). מובא בשם כמה מגדולי הפוסקים, שעכשיו בארץ ישראל יש להקפיד להדליק בפתח הבית מבחוץ. ואולם בחו"ל, הגם שאין סכנה בדבר, המנהג להדליק בתוך הבית (עפ"י 'דברי חכמים' סעיף 490. וע' גם בספר 'מצות נר איש וביתו' סימן ה הערה ג. וע' בשו"ת שבט הלוי ח"ו פד, שצידד לימוד זכות על מנהג העולם להדליק בבית ולא בפתח מבחוץ. וע"ע ערוך השלחן תרעא,כד; הר צבי). אמר רבא: מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח, (שאם ירחיקנו יותר, אינו ניכר שבעל הבית הניחה שם. רש"י). ונחלקו אמוראים אם בימין הפתח או בשמאלו, והסיקו הלכה בשמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוהה בימין.

ובפתח שאין בו מזוהה — יניח הנר בימין (פוסקים).

אם מניח בחלל הפתח עצמו, יניח בחציו השמאלי. ודעת הט"ז שראוי להחמיר להניח הנרות בקצה השמאלי הסמוך לכותל (עפ"י משנ"ב).

רבינא אמר להוכיח שנר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה טפחים מהקרקע. ובגמרא דחו ראייתו. ר"ח פסק כרבינא. וכן דעת רבנו יונה והרשב"א והרא"ש. אבל הרמב"ם לא כתב הלכה זו. נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה — פסולה, כסוכה וכמבוי, שאין העין שולטת שם ובטל פרסום הנס. (עפ"י רש"י).

לדעת רבי יואל הלוי (מובא בטור תרעא) והריטב"א (כאן), אם מניח בתוך הבית למעלה מעשרים אמה — כשרה. ואין כן דעת שאר פוסקים. עדיף להדליק בתוך הבית על הפתח, מאשר בחלון הגבוה למעלה מעשרים אמה, שאין היכר לרשות הרבים (שער הציון תרעא,מב מפ"ת).

אך יש אומרים שבבנינים רבי קומות המצויים עתה, יש להניח בחלון דירתו הגבוהה, כי מלבד פרסום הנס לבני הבית, ניכרים הנרות גם לדירי הבנינים הסמוכים, שגרים למעלה. ועדיף להדליק שם מאשר בתוך הבית פנימה (עפ"י שבט הלוי ח"ד סה. וכיו"ב יש לעיין גם כאשר אין בנינים גבוהים בסמוך), במקום שיש בו עליות ומורדות, אף אם מדליק למעלה מעשרים, כלפי קו הראיה של העוברים ושבים במעלה הגבעה, אין הנרות למעלה מזוית ראייתם. ויש לציין לדברי הריטב"א בחידושו, שהדר בעליה מדליק בחלון אפילו הוא למעלה מעשרים אמה לבני רשות הרבים, שאי אפשר אלא באופן זה.

דף כב

- ל. א. האם מותר להרצות מעות כנגד נר חנוכה?
 ב. האם מדליקים מנר לנר, באופן ישיר או על ידי דבר אחר?
 ג. האם מותר להשתמש במטבע של מעשר שני לשקילת מטבע אחר כנגדו?
 א. אמר רב יהודה אמר ר' אסי: אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה [משום ביזוי מצוה]. ושמואל התיר. ומסקנת ההלכה לאסור.
 הרו"ה פירש מחלוקתם בכל שימוש של רשות, כגון הרצאת מעות, אבל דבר מצוה מותר (מלבד לפי הדעות בגמרא לעיל האוסרות להשתמש לאורה). והרמב"ן והר"ן ועוד פירשו מחלוקתם אפילו בכגון הרצאת מעות, שאינו אלא עיון קל, אבל בשאר תשמישים לפי כולם אסור.
 ב. רב אמר: אין מדליקים מנר לנר, ושמואל אמר: מדליקים. רבה נהג היתר בדבר, כשמואל. יש מי שפירש מחלוקתם כשמדליק על ידי קיסם וכדומה, וטעמו של האוסר הוא משום ביזוי מצוה, [ומקור האיסור נלמד מכיסוי הדם שדרשו שלא לכסות ברגל; ושפך וכסה — במה ששפך יכסה], אבל מנר לנר ממש — מותר. וכן הוכיחו מדברי הברייתא לענין מנורת המקדש שהדליקו שאר הנרות מנר מערבי. ואולם יש מי שפירש מחלוקתם מנר לנר ממש, ומשום 'הכחשת מצוה' — שנראה כנוטל אור ושואב קצת מן השמן (רש"י. ומדברנן הוא, משום גדר בזיון. עפ"י שבט הלוי ח"ה סט. ע"ש ובשפת אמת). [אבל על ידי קיסם אפשר שלכו"ע אסור]. ומסקנת הסוגיא שמותר להדליק מנר לנר לפי ש'הדלקה עושה מצוה'.
 א. יש אומרים, דוקא באופן ישיר מותר, אבל ע"י דבר אחר אסור, וכרב. ולפירוש הריב"ם וכן דעת בעל התרומה אף על ידי קינסא מותר, שהרי רבה פסק כשמואל. (והובאו שתי הדעות בשו"ע תרעד, א). ומכל מקום כתבו התוס' כיון שנהגו העולם להחמיר, אין לשנות המנהג. וכן הובא ברמ"א.
 ב. משמע ברמ"א ועוד, שאין חילוק בין הדלקה מן הנר הראשון ובין הדלקה מנר המוסף של המהדרין, ולמ"ד אין מדליקין מנר לנר, אין להדליק את הנר השלישי מהנר השני (עפ"י בית הלוי).
 ג. נחלקו הדעות האם מותר להדליק נר של מצוה אחרת מנר חנוכה, או שמא לא התירו אלא להדליק נר חנוכה, שמצוה אחת היא. הר"ן אוסר ובעל התרומה מתיר (השו"ע ורמ"א (תרעד, ב) פסקו להתיר. ואולם לדעת הגר"א והחמד משה' יש להחמיר כדעה ראשונה. עפ"י משנ"ב שם).